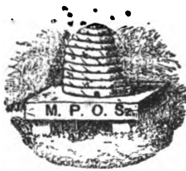
HITELSZERVEZETÜNK FEJLŐDÉSÉNEK UJABB IRÁNYAI

ÖSSZEHASONLITÓ STATISZTIKAI TÁBLÁZATOKKAL

IRTA

DR. HANTOS ELEMÉR

KIADJA

A MAGYARORSZÁGI PÉNZINTÉZETEK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE

BUDAPEST, 1906

TARTALOM

A közgazdasági tudomány régi igazságai közé számitják azt a tételt, hogy a hitel szervesen fakad a mindenkori gazdasági állapotokból és a hitelügy párhuzamosan halad azzal a hullámvonallal, melyet a gazdasági élet fejlődése leir. A közgazdasági élet erősebb hullámzásának szükségképeni következménye a hitelintézetek fellendülése, mig a vállalkozási kedv hiányát, az üzlettelenséget, a gazdasági élet lanyha tespedését a hitelintézeteknek is hátrányosan kell megérezniök.

Aki ezen elméleti tételeket kiindulásul véve az utolsó két év közismert gazdasági pangásából és politikai válságából a hazai hitelintézetek legujabb történetében hullámvölgyet keres, azt kellemes csalódás éri.

A közviszonyok sivársága dacára ugyanis nem panaszkodhatunk hiteléletünk elmaradottságáról vagy visszafejlődéséről, mert ha a kérlelhetetlen számok világánál szemléljük hitelintézeteink eredményeit, örvendező csodálkozással kell megállapitanunk, hogy a magyar hitelszervezet és hitelügy az utolsó két kivételes és abnormális év alatt, de különösen a most lefolyt esztendőben egy eddigelé példátlan fellendülésnek indult.

E fellendülésben csak igen csekély része volt annak a körülménynek, hogy az 1904. év derekán a politikai látóhatár ideig-óráig derül-

tebb volt és hogy a mult nyáron a korábbi év nagy szárazsága után az ég kegyesebben mosolygott Magyarország földmivelő népére. — Hitelszervezetünk szám-, vagyon- és minőségbeli gyarapodása oly elhatározások eredménye, melyek az általános pangás és a politikai válság méhében fogamzottak meg.

Hitelszervezetünk fellendülésének okai

E sajátos jelenség magyarázata különböző okokra vezethető vissza. Legtermészetesebbnek mutatkozik közöttük az a tény, hogy hazai hitelintézeteink jól meg vannak alapozva és viszonyaik annyira rendezettek, hogy sulyos válság vagy háboru esetét kivéve, alig ingathatja meg valami. Mint a gondjaikra bizott és a nemzeti vagyon jelentékeny hányadát kitévő takarékbetétek mindenkor hü sáfárjai, pénzintézeteink a közönség osztatlan bizalmára tettek szert, amely rossz időkben is bennök látja vagyonának legmegbizhatóbb letéteményesét és szükség esetén jótevő támogatóját. Hütlen kezelés vagy hibás gazdálkodás folytán csak nagy időközönkint omlott össze egy-egy takarékpénztár, ezektől eltekintve pénzintézeteink vezetése annyira gondos és körültekintő volt, hogy a nehezebb gazdasági és pénzviszonyokat rázkódás nélkül élték át. Szilárdságukról és ellenállóképességükről nem először tettek most tanubizonyságot.

Az 1869-iki válságos esztendő, mely a pesti tőzsdén jegyzett részvényekben 50—60 milliónyi értékcsökkenést idézett elő és a bécsi és pesti piacokon nagy pusztitásokat vitt végbe pénzintézeteinket nem is érintette. Az 1895. évi tőzsdeválság, valamint az 1900. év óriási veszteségei sem okoztak számbavehető kárt hitelintézeteinknek. Egyedül az 1873-iki válság pusztitásai hagytak nyomot, de akkor is csak a

nagyszabásu üzérkedő bankok szenvedtek jelentékeny vagy éppenséggel pótolhatatlan veszteségeket.

Egészben véve pénzintézeteink rendkivül óvatos és tartózkodó üzleti politikával, törvény által kötelezőleg elő nem irt tartalékok nagyarányu gyüjtésével, a válságos időkre is biztositották fenmaradásukat.

Egy másik ok, mely az általános gazdasági pangás közepette is lehetővé tette hitelszervezetünk nagyarányu fejlődését, bizonyára abban keresendő, hogy pénzintézeteink hatvan éves multjok alatt meg tudták őrizni függetlenségüket az állammal, a kormánnyal és általában minden közületi tényezővel szemben. Mig az ipar és kereskedelem, valamint a vállalkozás pangásának oka a törvényhozás tétlensége és az egymást felváltó kormányaink tehetetlensége volt, pénzintézeteink sem azelőtt, sem ezalatt a kormánytól, államtól nem vártak semmit.

A gazdasági szabadság és társadalmi öntevékenység egyedüli képviselői sohasem kopogtak azon az ajtón, melyen belül a közvagyont őrzik, igy természetesen nem jöhettek zavarba akkor, midőn a közvagyon megcsappant és őrzőit a bizonytalanság érzete fogta el.

Ezzel nem akarjuk állitani, hogy az állam közgazdasági tevékenységének szünetelése közvetve semmiféle rossz hatással nem volt pénzintézeteinkre, hanem csak azt, hogy valamennyi közgazdasági tényező közül a hitelszervezetet sujtotta legkevésbé.

Hitelintézeteink szilárdsága és függetlensége az a két ok, mely hitelszervezetünket az általános válság *dacára* fellenditette. Ezekhez szegődik harmadikul egy körülmény, mely a válság *következtében* állott be.

Az állami gyámolitás alatt élő ipar és kereskedelem az egész időszak folyamán tétlenségre

volt kárhoztatva, mely állapot legjellemzőbb hatását, a rendkivüli pénzbőséget hitelintézeteink alaposan ki tudták használni.

A kereskedelem, az ipar, a vállalkozás a zilált közviszonyok mellett nem érezte a pénzbőség, termékenyitő hatását, nem láttuk érvényesülését ama régi törvénynek, hogy valamint a pénz, a hitel drágasága, tulfeszitett gazdasági tevékenység jele, ugy az olcsó hitel, a pénzbőség melegágya a vállalkozásnak, rugója a gazdasági fellendülésnek. Kereskedelmünk nem élénkült, iparunk nem fejlődött, gyáraink száma alig szaporodott, a pénzbőségnek egyedül hitelintézeteink látták hasznát.

E haszon két jelenségben jut kifejezésre. Az egyik a rendkivüli tőketömörülések, a másik a pénzintézetek országszerte tapasztalható szaporodása.

Pénzintézetek tőkefelemelései

Az alaptőkefelemelések szokatlanul gyakori voltának legtermészetesebb és legegyszerübb okául a pénz olcsóságát jelöltük meg. Ezzel korántsem akarjuk mondani, hogy azok hitelszervezetünk ujabb fejlődésének csupán esetleges, külső attributumai, hanem hitelintézeteink tényleges szükségleteinek kifejezői. A fővárosi intézetek fiókalapitási akciója, a vidéki pénzintézetek üzletkörének fejlesztése azon mélyebb okok, melyek az alaptőkefelemelések terén létrehozták azt a nemes versenyt, mely végeredményben az ország közgazdaságára oly hasznos. Az alaptőkefelemelések az intézetek tartalékainak is tetemes növelését idézték elő, viszont igen csekély volt az oly alaptőkefelemelések száma, melyek csak banktechnikai miveletekként jelentkeztek a tartalékok kényelmes szaporitására.

A tőketömörülés folyamatát legelőször a

központban látjuk megindulni. A budapesti pénzintézetek alig két év leforgása alatt közel 50 millióval emelték részvénytőkéjüket és a részvényesek, a felpénzeket beszámitva, több mint 75,000.000 kor. uj pénzt fizettek be, ami az intézetek korábbi tőkeerejének 18%-kal való gyarapodását jelenti. Ez a roppant tőkeelvonás a pénzpiac megzavarása nélkül ment végbe, pedig egy bank kivételével alig 2—3-nál volt a külföldi tőkének is szerepe. A fővárosi tőkefelemelések ösztönzőleg hatottak a vidéki pénzintézetekre. Uj üzletágak, a helyes törekvés az intézet vagyonát a reábizott betétekkel arányba hozni, voltak a vidéken az alaptőkefelemelések főrugói. Része volt e jelenségben természetesen a hiuságnak is, mely régibb intézetet nem engedett alaptőke dolgában az uj mögött elmaradni. E körülménynek tudhatók be azon esetek, amikor a pénzintézetek az alaptőkefelemelés révén vagyonukat mivel sem szaporitották, csupán tartalékaik rovására emelték az alaptőkéiket. Ez eljárásra, igaz, késztette sok intézetet az a körülmény, hogy laikusok és rosszakarók az elért nyereséget állandóan az aránylag csekély alaptőkével hasonlitották össze és ily alapon vetették szemükre az uzsoráskodást, nem vévén tekintetbe az évek hosszu során gondosan gyüjtött tartalékokat, melyek ugyancsak dolgoztak az üzletben. Az alap- és tartaléktőke egyazon biztositéki jellege mellett természetesen nem kifogásolható az alaptőkeszaporitás ily módja sem, mégis tekintettel arra, hogy a részvényesi poziciók szaporitása az osztalékigényeket fokozza és a társaság költségeit annak tényleges gyarapodása nélkül szaporitja, gazdasági szempontból nem helyeselhető. Szerencsére ezen esetek csak szórványos jellegüek és egészben véve az alaptőkefelemelések jelentékenyen erősitették vidéki hitelszervezetünket.

Nem volt ennyire üdvös a pénzbőség másik

hatása, mely a pénzintézetek szaporodásában jut kifejezésre.

Pénzintézetek szaporodása

„Pénzintézetek tultengése“ e két szóval jellemezhette a hazai hitelszervezet állapotát az a közgazdasági iró, aki az 1903. év Szilveszter napján az egyes országokat pénzintézeteik szerint leltározta. Sehol a világon tudvalevőleg nincsen ország, ahol annyi bank és takarékpénztár állana a közönség rendelkezésére, mint Magyarországon. A terjeszkedésnek az a szokatlan aránya pedig, mely két év óta hazánkban tapasztalható, csodálkozásba ejthette még azokat is, akik pénzintézeteink alapitásának rugóiba és titkaiba be vannak avatva. Az uj alakulások mégis változataikban oly sokfélék, indokaikban annyira összszerüek, hogy egységes tárgyalásukat meg nem kisérelhetjük. Csoportonként vesszük ezért hitelszervezetünk ezen legujabb fejleményeit a fővárosi intézeteknek a központban való szaporodását, a fővárosi intézeteknek vidéken való előnyomulását és a fővárosi intézetek külföldi, ill. tengerentuli terjeszkedését, ezek után rátérünk a vidéki intézetek szaporodására és a vidéki intézetek központi tömörülésére.

a) *Fővárosi pénzintézetek szaporodása.* Miként az alaptőkefelemelések sorában, ugy a szaporodás tekintetében is a főváros jár elől. A fővárosi intézetek száma az 1903. év végén 40-et tett ki, melyek az 1904. év folyamán 9, az 1905. évben pedig 13, vagyis az utolsó két esztendő alatt összesen 22 uj intézettel szaporodtak. A fővárosi pénzintézetek száma tehát több mint 50 százalékkal emelkedett, és mig az előző 10 évben mindössze 11-el szaporodott az intézetek száma, az utolsó két esztendő kétakkora szaporulatot tüntet fel, melylyel szemben egyetlenegy

felszámolás vagy csődeset elő nem fordult. Hogy ez a jelenség nem oly örvendetes, mint amily impozáns, azt az alapitások természetrajza mutatja. Az uj intézetek közül mindössze három olyan, mely hitelszervezetünk továbbfejlesztését vette célba. Ezek alaptőkéje együttesen 6 és ½ millió koronát tesz ki. Első sorban a takarékossági hajlam fejlesztését 3 intézet tette feladatává, ezek alaptőkéje átlagban csak 120 ezer koronát tesz ki, a megmaradó 16 pedig — noha hasznos voltát egyesek szempontjából tagadni nem akarjuk — a pénzintézetek tultengésének káros állapotából a hiteltultengés veszedelmes lejtőjére visz.

b) *Fővárosi intézetek vidéki terjeszkedése.* A főváros területét elhagyva, a vidéken szemlélhetjük a központ bankalapitási politikájának ujabb irányát. Az 1904. év utolsó napjaiban érlelődött meg a fővárosi bankok egynémelyikében az az elhatározás, hogy a vidéken fiókintézetet létesit. Elvétve már korábbi években is találkoztunk egy-egy fővárosi bank fiókjával a vidéken, de azt a tömeges alapitást, melynek a jelen esztendőben tanui voltunk, már nem elszigetelt jelenségnek, hanem határozott rendszernek kell tekintenünk. A vidék ezáltal egy csomó uj intézetre és rendkivül erős versenytársakra tett szert.

Az alapitási mozgalomnál két irány különböztethető meg. Az egyik intézetszaporodással jár, midőn a fővárosi bank saját cége alatt fiókot, vagy uj cég alatt önálló intézetet állit fel, a másik nem jár intézetszaporodással, hanem már meglevő vállalat átvétele. Mindkét iránynál a cél ugyanaz: az alapitó pénzintézetnek nagyobb térhóditása a vidéken.

E törekvés jogszerüségét senki sem tagadhatja. A törvény biztositja minden bej. cégnek a szabadságot, hogy bárhol jónak látja, fióktelepeket és uj vállalatokat létesitsen. A fővárosi

intézetek pedig nyereség szerzésére alakult vállalatok lévén, nagyon érthető részükről az efajta igyekezet. Ámde a fővárosi intézetek fiókjaik alapitásához nem ez egyszerü és nagyon érthető indokolással fogtak. Hol a gyáripar, hol a kisipar, majd kereskedelem fellenditése, majd meg a nemzetiségi pénzintézetek ellensulyozása azon jelszavak, melyek égisze alatt hitelszervezetünk fejlődésének ez uj iránya megindult. Akadtak is mindjárt magyarázók, akik a fővárosi intezetek fiókhálózatának kiépitését a bankszervezet világszerte végbemenő mélyreható átalakulásával hozták kapcsolatba. Németországra, Franciaországra és Nagybritanniára hivatkoztak, ahol a központi bankok a fiókrendszer kiterjesztésével addig nem érintett üzletterületeket hóditottak meg. Ezen ideológia feltalálói megfeledkeztek arról, hogy a magyar hitelszervezet fejlődése teljesen elüt a külföldétől. Mig odakünn nagy központi bankok inditják fejlődésnek a hiteléletet, nálunk megforditva a vidéken önállóan müködő intézetek százai az ország hitelszükségleteinek első kielégitői. A vidéki hitelszervezet nálunk megvan, sőt igen tekintélyes tényező akkor, amikor a fiókalapitó bankok egyike-másika létesül. Külföldön azonkivül már évek óta tart a koncentrációs mozgalom, mely a kisebb intézetek felszivásában és az egyenlő nagyságuak összeolvadásában jut kifejezésre. Hazánkban ellenkezője tapasztalható mindennek. Senki előtt sem titok, hogy vidéki pénzintézeteink száma máris tulnagy. A régi fennállásu és nagytőkéjü intézetek mellett ott van a kisebbek és a hitelszövetkezetek tömege, melyek ugyancsak versenyeznek a feleknek rendelkezésükre álló tőkéjüket felajánlani, különösen a pénzszomjas és örökös üditést sóvárgó kisiparnak és kiskereskedelemnek. Egyszerre megváltozik a helyzet. Közéjük telepednek a fővárosi bankok. Jő a

széditő, a mérhetetlen és nagyrészt olcsó külföldi tőke, hogy a kihelyezéseknél a vidéki pénzintézetek drágán beszerzett takarékfilléreivel felvegye a versenyt. Nagyon természetes, hogy a vidéki pénzintézetek ebben a terjeszkedésben saját érdekkörükkel való jogosulatlan versenyt látnak s a fővárosi bankok eljárását nem ok nélkül hasonlitják ahhoz a gyároshoz, aki termékeit eladja a nagykereskedőnek és azután maga is versenyre lép vele, hogy vevőit közvetlenül elhalászsza. A vidéki pénzintézetek ugyanis jórészben a fővárosiaktól veszik a pénzt, hogy azt a verseny által korlátozott nyereséggel továbbadják. Most a fővárosi intézetek meg nem elégedve ezen nyereséggel, a vidék amugy is szük üzletkörére vetik magukat s a vidéki pénzintézeteket létérdekükben támadták meg.

A fővárosi pénzintézetek ezideig létesitett 50 egynehány fiókjának müködése sokkal rövidebb, semhogy azok hatásairól beszélhetnénk. A fiókhelyek megválasztása azonban nagyon kis mértékben igazolja a széltében hangoztatott szándékot, hogy a fiókok a magyar ipar megteremtésére és a nemzetiségi tulkapások megfékezésére alapittattak. Értesülés és személyes tapasztalat alapján pedig megállapithatjuk, hogy üzletágaik azonosak a már fennálló vidéki pénzintézetekével. Fővárosi bankjaink a multban nagyszabásu ipari vállalatok alapitása és financirozása körül fejtettek ki elismerésre méltó tevékenységet és szeretnők hinni, hogy fiókjaik, melyek ma a többi vidéki intézetek kereteiben mozognak, a viszonyok javulásával e régi tradiciókat fogják követni. Nagy ipari vállalatok kezdeményezésére takarékfillérek nem alkalmasak és itt a fővárosi bankok közremüködése igen jótékony hatással lehet. Amennyiben ez a feltevés azonban nem válnék be, hanem vele szemben beigazolódnék az a szemrehányás, hogy

a fővárosi pénzintézetek vidéki térfoglalása csak irigykedésből és terjeszkedési vágyból történik, akkor nem jöhet más, mint a vidék szervezett védekezése.

Hiteléletünk fejlődése érdekében éppen nem kivánatos ez az összecsapás, de annyi bizonyos, hogy ha rákerül a sor, a fővárosi bankok fiókalapitási akciójának vége nem lesz, és nem lehet más, mint a teljes kudarc.

c) A *fővárosi intézetek külföldi terjeszkedése*. Sokkal nagyobb élelmességre vall a fővárosi intézetek azon törekvése, hogy müködésükkel a magyar közgazdaság érdekeinek külföldön tegyenek szolgálatot. Hitelszervezetünk ily irányu kiépitésén fáradott a Magyar általános hitelbank, midőn a chinai-osztrák-magyar settlementen a kormány ösztönzésére bankot alapitani szándékozott. A terv az időközben bekövetkezett háboru folytán mindezideig nem valósult meg. Határozottabb formában és előrehaladott stádiumban van a másik tengerentuli bank, a Magyar-amerikai banknak terve. E banknak célja összeköttetést létesiteni odakünn lakó közel egy millió honfitársainkkal és megóvni őket az amerikai szélhámos bankárok üzérkedéseivel szemben. Bár a jelenlegi politikai viszonyok az alapitásnál — sajnos — éreztetik hátráltató befolyásukat, nagyon kivánatos volna, hogy az üdvös intézmény mielőbb megalakulna és vele létesülne a Magyar-osztrák monarchia első tengerentuli bankja.

Hitelszervezetünk külföldi terjeszkedésében a Magyar-amerikai bankkal jelentőségben csak a fejlődés azon utja vetekszik, amely a Balkán pénzpiac meghóditására irányul. Bankjaink későn vetették magukat e rendkivül fontos területre, ki tudja minő gazdasági és kereskedelmi poziciónk volna ma a Keleten, ha 20—30 évvel ezelőtt próbálkoznak meg ottan bankalapitásokkal.

Pedig a lehetőség, sőt a jóakarat is meglett volna a magyar bankok részére.

Stambulov, a Kelet legzseniálisabb államférfia hazánk iránti őszinte vonzalmában a mult század 80-as évei közepén többször tett kisérletet, hogy megnyerje a magyar tőkét Bulgária számára. De azért teljes 20 évnek kellett eltelnie, hogy a mult esztendőben a Pesti magyar kereskedelmi bank égisze alatt Banque de Commerce de Sofia néven pénzintézet alakuljon Bulgária fővárosában, amelynek Ruscsukban, Várnában és Philippopolisban vannak fiókjai.

E vállalkozás számithat a hazai közgazdaság elismerésére, de nem ez irányu igényeinek teljes kielégitésére. A török birodalomhoz, Kisázsiához a jövő szempontjából igen fontos gazdasági érdekek füznek, a magyar tőkének itt szükség esetén áldozatokat is kell hoznia a hazai ipar és kereskedés érdekeinek előmozditására.

d) *Vidéki pénzintézetek szaporodása.* A külföldi piac meghóditására irányuló törekvések és tőketömörülés modern áramlatával ellentétben áll vidéki hitelszervezetünk törpe pénzintézetekkel való gazdagodása. Már az 1903. év végén fennálló közel 1100 részvénytársasági pénzintézet révén a vidék telitettnek volt mondható a hiteligények kielégitésére alkalmas közegekkel. Ennek dacára az 1904. évben 71, jelen esztendőben 79 volt az ujonnan megalakult intézetek száma, ugy hogy az utolsó két esztendőben hitelszervezetünk 150 részvénytársasági alapon álló intézettel szaporodott. Ha a gazdasági szükséglet szempontjából vesszük ezeket az intézeteket, azt találjuk, hogy közöttük 37 alakult meg oly helyen, ahol eddigelé takarékpénztár nem volt és 28 azok száma, melyeknek csak egy takarékpénztár versenyével kell megküzdeniök. Ezen alakulatokat a takarékossági szellem fejlesztésére és a hitelszükségletek előnyös kielégitése szempontjá-

ból általában üdvöseknek lehet mondanunk. A többi 85 pénzintézet kettőnél több intézettel rendelkező helyen alakult, sőt van kilenc olyan is, mely tiz meglévő intézettel szemben próbált szerencsét.

Az elszaporodás tehát nem egészen a gazdasági élet követelményeinek felel meg, hanem jórészt magánérdek és személyes hiuság törekvéseire vezethető vissza, melyeket a pénzbőség még jobban előmozditott. Hitelintézetnek csak ugy szabad alakulnia, ha a gazdasági tényezők fejlődése megkivánja. A pénzbőség védőszárnyai alatt az általános pangás és tespedés dacára keletkezett intézetekkel szemben van jogosultsága annak a közgazdasági élet magasabb igényei szempontjából emelt panasznak, hogy a tőke kerüli az iparvállalatokat és a jóval kevesebb fáradsággal járó pénzintézetek alakulására tömörül.

A hitelszervezet szempontjából sem lehet azonban tagadni a pénzintézetek tulságos elszaporodásának káros hatásait. Az uj intézeteknek a felek szerzése körül kifejtett versenye folytán sokan egyenesen csábittatnak arra, hogy tulságos hitelt vegyenek igénybe. Az állapot, melyet e téren az intézetek elszaporodása a fővárosban termett, a mesével határos. Most a vidéki pénzintézetek elszaporodása és egymásközti versenye sulyosbitva a budapesti intézetek és magánleszámitolók ajánlatai által, a vidéki hiteléletet komoly veszedelemmel fenyegeti.

e) *Vidéki pénzintézetek központi tömörülése.* Vidéki hitelintézeteink elszigeteltsége és a közöttük egyre élesebbé váló verseny alkalmas ellensulyozójának látszik az utolsó két esztendőben megvalósult az a törekvés, mely a vidéki pénzintézetek tömöritésére és ezen réven a hazai tőke konszolidálására irányul. A megvalósitás formájára nézve a vélemények eltértek. Voltak, akik a hazai vidéki hitelszervezet megerősitését

és továbbfejlesztését erkölcsi kötelék utján vélték elérhetőnek, ismét mások, akik csak központi bank utján látták biztositottnak. Ez eltérő felfogások eredménye lett két intézmény, mely rövid fennállása alatt és a kedvezőtlen viszonyok dacára is sokat tett a vidéki pénzintézetek közös érdekeinek előmozditására.

Vidéki hitelszervezetünk intézményi kiegészitésére szolgál a még 1892-ben a vidéki pénzintézetek jelzálogkölcsönökben lekötött tőkéinek mozgósitására alapitott Központi Jelzálogbank. Ez segitett vidéki intézeteink ama nagy baján, hogy vagyonuk immobil, tartozásaik pedig mobilok voltak. A személyi hitel igényeinek különösen oly területeken való müvelése, melyen a fővárosi intézetek által eddigelé elhanyagoltatott, képezi főcélját a vidéki pénzintézetek alakulóban levő Központi Hitelbankjának. A tekintélyes anyagi eszközök, melyek felett ez intézmény előreláthatólag rendelkezni fog, elegendők azon nagy feladatok megvalósitására, melyek e téren reá várakoznak. A Magyar Pénzintézetek Központi Hitelbankjának ugyanis elsőrendü feladata lesz a vidékenként nagyon is különböző kamatláb nivellálása. E célból az intézet programmjába felvette a betétátutalások müvelését. Közismert tény, hogy vidéki pénzintézeteink egynémelyikének betétállománya jóval meghaladja jövedelmezően elhelyezhető tőkéi összegét. Vidéki pénzintézeteinknél körülbelül 150 millió korona az a betét, melynek érdekében áldozatokat hoznak, amelyeket gyümölcsözően elhelyezni nem tudnak, amelyekre, a fővárosi intézeteknél hevertetve, ráfizetni kénytelenek. Ha már most egy központi bank mondjuk $^{1}/_{4}$%-os jutalék mellett ezen tőkéket betétdus és tőkeszegény, de azért jó vidéki intézetek közt közvetitené s utóbbiakat megvizsgálva, az átutaló intézettel szemben a garanciát elvállalná, a vidéki pénzinté-

zetek nyomasztó helyzetén egy csapásra segitve volna. A vidéki tőkeerő központositása azáltal, hogy a vidéki pénzintézetek értékállományukat mint szabad letétet minden eshetőségre készen a központi intézetnél kezeltetnék, óriási befolyással volna az értékpapir-piacra és rendkivüli időkben jótékony befolyást gyakorolhatna az állami kibocsátások árfolyamainak megállapitására. Nagy megtakaritások volnának elérhetők bankjegyekben és más forgalmi értékekben, különösen postadijakban. A hitelellenőrzés és hitelbiztositásnak a központi bank által leendő megvalósitása révén pedig a visszleszámitolási üzlet korszakalkotó reformokon menne keresztül.

A személyi hitel szerveinek fejlődése

A pénzintézetek ingó hitelének központositása mellett a személyi hitel terén egy sajátságos elkülönülési folyamatot észlelhetünk az utolsó években. Amire azelőtt csak hitelszövetkezetek alakultak, arra most a közép- és kisbankok gondolnak, hogy t. i. egyéb üzletek és célok feladásával kizárólag egy-egy foglalkozási vagy kereseti ág hiteligényeit szolgálják. Annak láttuk már korábban példáit, hogy nagy bankjaink egyike-másika a nagyipar valamelyik ágának különös gondját viselte, de egészen uj jelenség, hogy valamely bankintézet kizárólag egy kereseti ág szolgálatában találja létjogosultságát és megélhetését.

A füszerkereskedők, a fakereskedők, a molnárok, a gyógyszerészek bankja elnevezés alatt az utóbbi időben napvilágot látott és részben megvalósult tervek mind azon meggondolásból indulnak ki, hogy miután egy szakmán belül nagyjában hasonló viszonyok és azonos érdekek forognak fenn, ezeknek kielégitése sokkal hathatósabban történhetik egy kizárólag erre a

célra alakult központi intézet által. A szakmabeli bankok számát növelik azon ujabban örvendetesen szaporodó vidéki pénzintézetek, melyek iparbankok elnevezése alatt az ipari hitel rendszeres és szakszerü müvelésére adják magukat. Köztudomásu dolog, hogy az ipari hitel eddigelé nem igen örvendett különös fejlettségnek, mert iparunk egy-két ágától eltekintve a kezdet nehézségeivel és a külföld erős versenyével kénytelen megküzdeni. Hiányzik a kellő bizalom és az ennek megfelelő támogatás az alakulni akaró és a már létesitett ipari vállalatok iránt. Nem hatottak serkentőleg a tőkére az iparhitelnek nyujtott törvényi kedvezmények sem, annál örvendetesebb jelenségnek kell tartanunk, hogy nemzeti életünk nehéz napjaiban megalakulnak a legfontosabb iparalkotó tényezők, az ipari hitel közegei.

Ugyancsak a személyi hitel speciálizálódását kell látnunk azon részben megvalósult tervekben, melyek a köztisztviselők hitelügyének rendezése cimén az utolsó esztendőkben foglalkoztatták a közvéleményt. A rendkivüli fontos szerepnél fogva, melyet hazánkban a köztisztviselői kar visz, elsőrendü állami és társadalmi érdek a tisztviselők adósságainak konszolidálása és hitelviszonyaik rendezése. Hitelszövetkezetek voltak eddigelé azon források, melyek drága kölcsöneire és terhes feltételeire a köztisztviselők utalva voltak. Ugy látszik még jó ideig azok fognak maradni is, mert az a bank, mely a mult esztendőben fél millió korona alaptőkével a tisztviselők hiteligényeinek szolgálatára alakult, nem lesz és nem lehet egyelőre más, mint alkalom arra, hogy a tisztviselők hitelszükségleteiket tisztességes és emberséges módon ugyan, de rendkivül korlátolt mértékben kielégitsék.

A jelzáloghitelszervezet fejlődése

Az ingó hitel fejlődését jelentőségre nézve jóval felülmulja hitelszervezetünk azon intézményeinek megizmosodása, melyek a mezőgazdasági és általában a jelzáloghitelt szolgálják. Budapesten ez idő szerint 14 záloglevélkibocsátó intézet fejt ki versenyt a jelzálogos kölcsönök lehető legkedvezőbb lebonyolitása körül. E versenynek nemzeti szempontból üdvös hatása, hogy a magyar intézetek kedvező feltételei következtében a hazai piacot egykor uraló osztrák jelzálogintézetek tárcája fokozatosan csökken, nem annyira visszafizetések, mint a hazai intézetek részéről végbemenő átváltoztatások utján.

A fővárosban székelő jelzálogintézetek az 1904. év folyamán 232 millió korona uj kötvénykölcsönt folyósitottak, amely összegből a törlesztések és visszafizetések levonása után tényleges szaporodásként 116 millió korona mutatkozik. Jelzálogkölcsönállományuk ezzel meghaladta a két milliárd koronát.

A magyar jelzálogintézetek agilitásáról tanuskodó ezen adatokkal szemben áll az Osztrák földhitelintézet és az Osztrák-magyar bank visszavonulása, mely két intézettel korábban bankjaink alig vehették fel a versenyt. Mig a magyar intézetek kölcsönállományának tényleges szaporodása átlag 10 milliót tesz ki az utolsó esztendőben, az Osztrák földhitelintézet jelzálogkölcsöne több mint, 15 millióval, záloglevélforgalma pedig közel 25 millióval hanyatlott.

Jelzálogintézeteink életrevalóságára vall a nagy állami kedvezményeket élvező O. M. B. térvesztése is. Mig három év előtt még oly nagy volt a jelzálogállomány, hogy a bankban a törvény által engedélyezett 300 milliós kontingenst felemelni óhajtották, az 1904. év folyamán a

jelzálogállomány 10 millióval 288 millióra hanyatlott, a záloglevélforgalom pedig közel 13 millióval 227 millióra szállt alá.

Nem csoda, hogy meglevő záloglevélintézeteink magas szinvonala mellett uj alakulások nem történtek e téren. Hitelszervezetünk ezen ágának csak egy hajtása érdemel egy szót, az, mely a telepitést és parcellázást tüzte ki feladatául. A cél nem uj. Fővárosi bankok és vidéki emporiumokon müködő nagyobb intézetek már régideje foglalkoznak ezen közérdekü magántevékenységgel, az uj bank amellett, hogy e tevékenységet fejleszti, adalék lesz annak bebizonyitására, hogy a telepités és parcellázás nem állami feladat, mert ezt a nagy nemzeti célt bankjaink és takarékpénztáraink hazafias törekvése előbb-utóbb jobban megvalósitja.

A jelzálogos hitel szolgálatában álló intézetek szaporitását és ez uton hitelszervezetünk intézményi fejlesztését mezőgazdasági hitelpolitikusaink az utolsó esztendőben a kisbirtok terheinek csökkentése céljából követelték. Szerintük a kisbirtokos osztályon mai teherállása mellett jelenlegi pénzintézeteink az érték feléig adott kölcsöneikkel segiteni nem tudnak, mert a kisbirtokos osztály igen nagy részének terhei lényegesen meghaladják az ingatlanok feleértékét.

Amig a hitelszervezet a tervbe vett uj intézménynyel gyarapitható volna, az Országos Központi Hitelszövetkezet és a Kisbirtokosok Országos Hitelintézete megegyezésre lépett, mely szerint az O. K. H. kötelékébe tartozó községi hitelszövetkezetek tagjai földbirtokukra készpénzben folyósitandó törlesztéses kölcsönöket kapnak. E kölcsönök a föld becsértékének háromnegyed részéig terjedhetnek, de 30 ezer K-nál nagyobb összegben nem engedélyezhetők. Évi törlesztés fejében 50 éven át félévenként utólag a tőke 5·5%-al fizetendő.

Nem lehet feladatunk ez alkalommal a községi hitelszövetkezeteknek ily módon juttatott humánus müködési kör értékéről szólanunk, de kötelességünk megjegyezni, hogy vidéki hitelszervezetünk mai keretében is a kisbirtokososztály hitelszükségletei épp oly olcsón kielégithetők. Ami pedig a 75%-ig terjedő törlesztéses kölcsönök felvételének lehetőségét illeti, e célból, sajnos, külön záloglevélkibocsátó intézet létesitésére ugyancsak nincsen szükség, mert a verseny szabadsága folytán, az 50% alapján engedélyezett záloglevélkölcsönök sok helyütt amugy is a birtokérték 60—70%-ig emelkednek.

A kisebb jelzálogos követelések bekebelezésénél, törlésénél, átváltoztatásánál és engedményezésénél adandó bélyeg- és illetékmentességgel többet lehetne lenditeni a kisbirtok terheinek könnyitésén, mint az eddig élvezett hitel kiterjesztésével, vagy a hitelintézetek számának szaporitásával.

Szociálpolitikai irányzat

Habár az erkölcsi és társadalmi célok hangsulyozása hitelszervezetünk legujabb alakulatainál állandóan visszatér, mégis nincsen egy fejlemény sem, amely a szociálpolitikai eszmék megtestesitését oly kizárólagos programmjának tekintené, mint az utolsó esztendőben szokatlan mértékben gyarapodó községi takarékpénztárak.

A községi takarékpénztár nem uj typusa hitelszervezetünknek. Nagykőrös polgársága már 1857-ben létesitett ily intézményt, mégis az 1903-ik év végén a fiumeivel együtt mindössze 11 községi takarékpénztár van az országban.

Az utolsó esztendőben határozott élénkülés állott be e téren. Három községi takarékpénztár alapittatott és több nagyobb város, köztük Buda-

pest és Temesvár komolyan foglalkoztak a községi takarékpénztár létesitésének kérdésével.

A hirtelen támadt érdeklődést ugy látszik az irodalmi mozgalom keltette fel, melynek megindítója és legjelentékenyebb alkotása dr. Halász Sándor miniszteri tanácsosnak „A községi takarékpénztárak Magyarországon“ cimü, széles látkörü és a kérdés minden részletére kiterjedő müve volt. Külföldi tapasztalatok, városaink háztartásának erősbödése, társadalmának értelmi fejlettsége, továbbá az a körülmény, hogy „a községi takarékpénztár hozadékában kinálkozik a legalkalmasabb forrás, melyből a kommunitás a reá háramló társadalomgazdasági feladatokhoz a szükséges anyagi eszközt a községi háztartás minden rázkódtatása nélkül meritheti“, birták szerzőt arra a végkövetkeztetésre, hogy „községi takarékpénztárak létesitése Magyarországon nemcsak lehetséges, hanem kivánatos is“.

Szerző szava ugy látszik nem maradt visszhang nélkül. Városaink a levéltáraikban régebben őrzött takarékpénztári tervezeteiket kezdték ujból tanulmány tárgyává tenni. E hatás dacára meg kell jegyeznünk, hogy Magyarországon a pénzintézetek és általában a hitelszervezet helyzete olyan, hogy a községi takarékpénztárakat kikapcsolhatjuk berendezéseink köréből. Előreláthatólag ugyanis a községi takarékpénztáraknak sem erkölcsi, sem anyagi haszna nem fog megfelelni azon várakozásnak, melyet ez intézményhez a kezdeményezők füznek. Eddigi községi takarékpénztárainkkal tett tapasztalat — miként szerző maga mondja — „nem alkalmas táplálni azt a hitet, mintha községi intézeteink a takarékpénztárak eredeti hivatásához füződő szociálpolitikai célokat nagyobb mérvben juttatnák megvalósuláshoz, mint a részvénytársasági takarékpénztárak“ (62. lap). A jövő fejleményei, azt hisszük, igazolni fogják, hogy ez nem is lehet máskép. Mert ha

nyereségre dolgozik a községi takarékpénztár, akkor szükségképen ugyanazon elvek szerint kell működnie, mint a vele versenyző részvénytársaságnak, ha ellenben lemond a nyereségről, akkor tulajdonképeni célját, a községi terhek csökkentését és szociálpolitikai intézmények létesitését nem fogja megvalósithatni.

Tapasztalati tény, hogy a községi takarékpénztárak csakis ott virágzanak, ahol a magánvállalkozást megelőzték, ahol nem állottak szemben a részvénytársasági takarékpénztárak versenyével. Ma azonban ez utóbbiakban is tultengés van, ugy hogy a községi takarékpénztárak alapitása megkésett és ez intézményeknek jövőt nem jósolhatunk. Örülünk, hogy ezt nem a bus rezignáció hangján kell tennünk, mert Magyarországon a részvénytársasági takarékpénztárak sokkal nagyobb áldást hoztak az országra, mint a külföld községi intézményei.

Angliában és Franciaországban, amint tudjuk, a takarékpénztárak csupán közvetitői az államhitelnek. Ezen többnyire humanisztikusnak nevezett rendszer a takarékossági hajlam fejlesztésére nem vált be és tényleg képezte már komoly támadások célpontját. Poroszországban és Ausztriában, a községi takarékpénztárak klasszikus hazájában pedig a takarékpénztárak egyszerüen hivatalok, amelyek csak a hét néhány napján és akkor is néhány órára állanak a közönség rendelkezésére. Emellett a betétek maximuma és minimuma korlátozva van és tulnyomóan mobilizáltattak.

Magyarországon ellenben a takarékpénztárak szervezete a legmodernebb és leginkább megfelel a kereskedelem és forgalom általános igényeinek. Mentesek a takarékosság gyakorlását megnehezitő megszoritásoktól és a legkülönfélébb hiteligények kielégitésére alkalmasak.

Egy propaganda, mely a községi takarékpénztárak versenyének kitenné, káros, mert megfeledkezik arról, milyen szolgálatokat tettek az országnak és azt a lehetetlen állapotot, mely a pénzintézetek számát illetőleg nálunk fennáll, még jobban fokozná.

Csak olyan helyen, ahol hitelintézet nincsen és a község jelentékeny vagyonnal rendelkezik, lehetne még községi takarékpénztárt javaslatba hozni, azt hisszük azonban, hogy ily hely egyhamar felfedezhető nem lesz.

Nemzeti irányzat

A társadalomerkölcsi eszméknél is nagyobb sulylyal sürgettetett a nemzeti szempontnak hitelszervezetünkben való érvényre juttatása. „Nemzeti bankpolitika“ ez volt a jelszó, melyet az utolsó esztendőben gazdasági, társadalmi és politikai tényezők egyforma erélylyel hangoztattak. Értettek rajta kettőt: a hazai hitelszervezet függetlenitését és önállósitását a magyar nemzeti bank felállitása révén, és a nemzetiségi pénzintézetek terjeszkedésének megakadályozását állami támogatás és a hazafias intézetek áldozatkészsége utján.

Az önálló magyar nemzeti bank éppenséggel nem uj kivánalom. Már a március 15-iki pontozatok kilencedike követelte felállitását és a kiegyezés óta is sok sürgetés tárgya volt.

Amióta azonban az utolsó esztendőkben a politika ellepte a gazdasági kérdéseket is és nemzetünk közgazdasági önállósága azonosittatott az önálló vámterülettel, a Magyar Nemzeti Bank felállitása is elemi erővel követeltetett.

A gazdasági szétválásnak és az önálló berendezkedésnek leglelkesebb szószólói is elismerték ugyan, hogy a bank közös volta gazdasági függetlenségünknek utját nem állja, feltéve,

hogy a bank az ország önálló gazdaságának megadja, ami neki kijár, sőt nagyobb voltánál előnyösebb is egy ujonnan alapitott külön intézetnél.

Bár az önálló nemzeti bank létesitésének 1907 végéig még jogi lehetősége is ki van zárva, mégis tisztába kell jönnünk azzal, hogy egy nemzet jegybankjának felállitása semmiképen sem lehet közjogi vagy pártkérdés, hanem egyedül a célszerüség és a gazdasági szükségletek kérdése. E szempontot tekintetbe véve arra a belátásra jutunk, hogy hitelszervezetünk az uj jegybank felállitását csak ugy fogja minden rázkódás nélkül átélni, ha a szabadalmat a mai O. M. B. kapja meg, mely a magyar jegybanküzletet 30 év óta viszi és amelynek kiterjedt fiókhálózata ma már hitelszervezetünk nélkülözhetetlen támasza.

Nemzetiségi pénzintézetek

Nemzeti bankpolitika és magyar nemzeti birtokpolitika cimén követelték az utolsó esztendőkben a napi- és szaksajtóban, társadalmi és politikai egyesületekben, a nemzetiségi hitelintézetek terjeszkedésének megakadályozását.

Tény az, hogy a nemzetiségi pénzintézetek növekvőben levő terjedése a magyarság szempontjából nem örvendetes jelenség. Pénzük hatalmával elő tudták idézni a birtokváltozások oly irányát, melynek főjellemvonása, hogy magyar birtok a nemzetiségek kezére jut.

Ha azonban harag és elfogultság nélkül vizsgáljuk e veszedelmet, látjuk, hogy a baj forrása — pánszláv intézetektől eltekintve — nem a nemzetiségi intézeteknek tulajdonitott agitációban, hanem más okokban keresendő. A nemzetiségi pénzintézetek fejlődését ugyanis az üzleti konjunkturák és nem politikai elvek be-

folyásolják. A pénz áru, mely a fokozódó verseny következtében keresletnek és kinálatnak van alávetve. A nemzetiségi pénzintézetek terjedése csak azt bizonyitja, hogy ők rendelkeznek a legolcsóbb pénzzel, ami ismét a magyar pénzintézetek hiányának, vagy a meglevők elégtelenségének és szervezeti hibáinak egyedüli következménye.

A nemzetiségi pénzintézetek terjeszkedésének kulcsa, hogy könnyen, olcsón, gyorsan, élelmességgel és serénységgel vezetik a pénzt oda, ahol arra szükség van. Ezért őket gáncs nem érheti, sőt ebben őket utánoznunk kell oly módon, hogy a nemzetiségek lakta vidékeken erőteljes magyar pénzintézeteket fejlesztünk és alapitunk, hogy azok a magyar gazda hiteligényeit csak ugy mint a szász, oláh, szláv parasztét legkedvezőbben és legelőnyösebben kielégitsék.

A meglevő nemzetiségi pénzintézetekkel szemben azért, amiért készségesen és jutányosan adtak hitelt a magyar parasztnak oly időben, mikor máshol nem kapott, a magyar tőke emlitett tisztességes versenyén kivül más eszköznek helye nem lehet.

Ha pedig velük szemben a passzivitás álláspontjára helyezkedni nem akarunk és folytonos rekrimináció helyett a nemzeti alkotás tényezőivé kivánjuk tenni, akkor nincs más mód, mint békés uton bevonni a magyar nemzeti hitelszervezet érdekkörébe. Hogy a nemzetiségi pénzintézetek álláspontja nem oly rideg e tekintetben, amint azt a napi- és szaksajtó hiszi, bizonyitja az a körülmény, hogy amikor két év előtt a magyar pénzintézetek legelőkelőbbjei a hazai hitelszervezet reorganizálására megalkották Országos Szövetségüket, a hazai román és szász intézetek is kivették és azóta is kiveszik részüket e hazafias munkából.

A nemzetiségi pénzintézeteknek a hiteligények kielégitése körül általánosságban véve hasznos, a magyarság szempontjából azonban káros fejlődését a gazdasági téren való ezen együttmüködés sokkal jobban alkalmas ellensulyozni, mint bármely erélyes kormányzati rendszabály.

Csak ha a nemzetiségi pénzintézeteket az olvasztó magyar nemzeti politika eszközei, nem pedig bomlasztó társadalmi tényezők gyanánt fogjuk kezelni, lehet munkálkodásunk alapjává oly fejlődésnek, melynek eredménye a magyar nemzeti hitelszervezetnek nem erővel kiépitése, hanem gazdasági felsőbbségünkkel véglegesen megállapitott diadala.

Reformok

Nagy vonásokban igyekeztünk bemutatni azon alakulatokat és irányokat, melyek hitelszervezetünk ujabb fejlődésében észlelhetők. A magyar hitelügy fejlődésének ismerői látják, hogy hitelintézeteink eddigi történetében a lefolyt két esztendővel semmilyen korábbi időszak nem vetekedhetik. Az ujonnan alakult pénzintézetek száma tekintetében csak a szédelgésekbe csapott 1872. esztendő tesz tul az utolsó két éven, a többi mind messze marad el mögötte. Ami pedig az alakulatok változatosságát, a megvalósitandó eszmék társadalomerkölcsi fajsulyát illeti, nincs az a korábbi időszak, amely megközelithetné az utóbbi két év eredményeit.

Igaz, voltak és vannak kórtünetek is. Láttuk, hogy a pénzintézetek száma tulságosan szaporodott, hogy ebből ugy a hitelszervezet, mint a gazdasági élet továbbfejlődése szempontjából káros hatások származnak; megállapitottuk, hogy a vidéki pénzintézetek betéteiket nem tudják mindig kellően gyümölcsöztetni és a kamatláb

az ország egyes vidékein nagyon változó, mindezekhez pedig hozzá kell tennünk, hogy a nagy és egyre fokozódó bajokkal szemben hitelintézeteink vezetőiben nem elég a szakértelem.

A hazai hitelszervezet egészséges továbbfejlődése szempontjából uj pénzintézetekre csak nagyon kevéssé van szükség. De van szükség a meglevők tökéletesitésére és ez uton fenmaradásuk biztositására.

E célra két eszköz kinálkozik. Az ország minden részében elszigetelten müködő hitelintézetek tömörülése és a külső ellenőrzés meghonositása. Mindkettő hitelintézeteink önalkotta egyesülete révén, tehát önkormányzati uton valósitható meg.

A tömörülés szükségessége oly korban, amikor minden érdekkör, minden társadalmi réteg kisérletet tesz a rokonerők társitására, talán indokolást sem igényel. Anglia hitelszervezetét a gazdasági erők céltudatos összemüködése tette a világ legcsodálatosabb gépezetévé. Ott a hitelélet összes szálai egybefutnak és az egységnek kifejezője két szó: Lombard street. Nálunk pedig szinte a kifejezéssel való visszaélésnek tekinthető, ha valaki lapokon keresztül a magyar hitelszervezetről irogat. Mert itten, vannak igenis hitelintézetek nagyszámban, de nincsen a hitelintézeteknek szervezete, mely az összeségben rejlő óriási tőkeerőt kifejezésre vagy érvényre juttathatná.

A pénzintézetek szervezésének feladata ezért egyike a legnagyobbaknak, mely magyar közgazda előtt megnyilhatik. Nem kisebb dologról van szó, mint hogy annak a több ezer milliónak, melyet pénzintézeteink kezelnek, megfelelő sulyt szerezzünk és ezáltal közgazdaságunk ellenállóképességét erősitsük, ha netalán veszély fenyegetné kivülről.

Hitelszervezetünk szilárditása másik eszközének a külső ellenőrzés meghonositását tekintjük. A mult tanulságai miatt hitelintézeteink ugyan nem szorultak e reformra, azonban a modern hitelintézet sokoldalu tevékenységet, a fejlett üzleti élet bonyolult ügyletei, a nagy arányban szaporodó betétállomány okszerü kezelése és kihelyezése oly szakképzettséget igényel, aminővel intézeteink vezetősége szokásos és egyszersmind szükségszerü összetétele mellett nem rendelkezik. Ezen becsületes, de laikus kör kiegészitése kiván lenni az intézeten kivül álló és a szakértő elemet képviselő revizorok bevonása.

A hitelintézetek ellenőrzése az érdekeltek önalkotta köteléke részéről megejtetvén, nem tekinthető a jelenleg élvezett autonomiába való beavatkozásnak. Külföldön még az állami felügyeletet sem tekintik a gazdasági szabadságba ütközőnek, hanem kizárólag a közérdek és az egyes intézetek jól felfogott önérdeke jogos követelményeinek.

Innen van, hogy Magyarországot kivéve nincsen kulturállam, ahol a takarékpénztárak alapitása és működése valamelyes ellenőrzés alatt ne állana. Még oly államok is, melyek gazdasági téren máig a laissez faire elvét vallják, melyekben, mint Angliában és az Egyesült-Államokban az egyéni függetlenség és a társadalmi öntevékenység a mieinknél jóval tágabb térre terjed, a revizori intézmény nemcsak, hogy otthonra lelt, hanem törvényileg kötelezően megállapittatott.

A pénzintézeteknek külföldön meghonosult két rendszere: az állami és az önkormányzati ellenőrzés közül — noha sok hive van mindkettőnek minálunk — egyikét sem tartjuk átültethetőnek hazai hiteléletünkbe. A külföldi takarékpénztárak történetének lapjai telvék panaszokkal az állami ellenőrzés lanyhasága és eredmény-

telensége miatt. A tisztán önkormányzati alapon nyugvó ellenőrzési rendszer pedig csak elvben felel meg az ellenőrzés és a gazdasági szabadelvűség követelményeinek, a tények világában ellenben, az intézetek szabad elhatározásán és önkéntes alávetésén nyugvó ellenőrzés alól épp azon intézetek vonják ki magukat, amelyek ellenőrzésére legégetőbb szükség volna.

A helyes megoldás hiteléletünk mai létszakában csak ugy képzelhető, hogy az állam önkormányzati alapon nyugvó kötelékbe való belépésre kényszeriti a hazai összes pénzintézeteket, ha pedig ez átmenetileg kissé erős rendszabálynak tetszenék, akkor a szövetkezetekről szóló törvényjavaslatban tervbevett ellenőrzési rendszer honositandó meg, melynélfogva a biróság volna hivatva az arra képesitett egyének közül felülvizsgálókat kirendelni, az országos kötelék tagjai felett azonban csak a köteléki központ gyakorolja az ellenőrzést. Ily szabályozás mellett is remélhető, hogy hitelintézeteink belátva a köteléki ellenőrzés hatályosabb és bizalomkeltőbb voltát, az kizárólagosságra tesz szert.

Bármilyen legyen is azonban a megoldás részleteiben, a fődolog, hogy nálunk oly önkormányzati ellenőrzésnek lehet csak sikere, melynek törvényi támpontja van.

Hitelintézeteink tömörülésének és ellenőrzésének szükséges volta ma már a köztudatba ment át. Az utolsó két esztendő alatt e téren több történt, mint a korábbi hatvan év alatt együttvéve. És ha e kilátás dacára az alapitások statisztikája a maximumot érte el, ugy szabad talán remélnünk hogy a hirtelen beköszöntött és első tekintetre oly érthetetlennek látszó tőkefelemelések és alakulások azért történtek, hogy a rendelkezésre álló olcsó tőkék gyüjtessenek oly időkre, amikor a politikai ellentétek

kiegyenlitése után a nemzet letér a közjogi viták utjáról.

Ma a várva-várt megoldás küszöbén örömmel megállapithatjuk, hogy a tőketömörülések, párosulva a megindult társulási folyamattal, erősbitették hitelszervezetünk ellenállóképességét, ellensulyozták a külföldi tőke bizalmatlanságát, szóval, enyhitették a politikai válság visszahatását a közgazdaságra.

STATISZTIKAI TÁBLÁZATOK

Magyarországi pénzintézetek száma 1835—1905-ig.

Év	Bankok és takarék-pénztárak	Szövetkeze-tek	Összesen
1835	1	—	1
1845	21	—	21
1855	34	1	35
1865	55	13	68
1875	434	250	684
1885	521	398	919
1895	854	968	1.822
1896	882	1.047	1.929
1897	928	1.179	2.107
1898	939	1.186	2.125
1899	982	1.381	2.363
1900	997	1.626	2.623
1901	1.016	1.861	2.877
1902	1.044	2.085	3.129
1903	1.095	2.304	3.399
1904	1.150	2.462	3.612
1905	1.228	2.694	3.922

Horvát-Szlavonországi pénzintézetek száma 1835—1905-ig.

Év	Bankok és takarék-pénztárak	Szövetkeze-tek	Összesen
1855	1	—	1
1865	2	—	2
1875	38	23	61
1885	45	49	94
1895	69	60	129
1896	76	62	138
1897	88	74	162
1898	78	75	153
1899	94	110	204
1900	97	156	253
1901	97	257	354
1902	101	384	485
1903	110	526	636
1904	118	609	727
1905	135	673	808

Magyarország pénzintézetei törvényhatóságonként

1894-ben és 1904-ben

Folyó-szám	Országrész, törvényhatóság	Bank, tkpt 1894	Bank, tkpt 1904	Szövetk. 1894	Szövetk. 1904	Összesen 1894	Összesen 1904
	a) **Duna balpartja**						
1	Árva megye	3	4	4	9	7	13
2	Bars „	11	12	2	10	13	22
3	Esztergom „	3	5	1	10	4	15
4	Hont „	3	7	1	10	4	17
	Selmec- és Bélabánya sz. k. v. együtt	3	3	—	1	3	4
5	Liptó megye	5	6	6	7	11	13
6	Nógrád „	7	8	1	19	8	27
7	Nyitra „	25	31	8	71	33	102
8	Pozsony „	10	14	2	17	12	31
	Pozsony sz. k. v. együtt	3	4	2	3	5	7
9	Trencsén megye	8	13	3	23	11	36
10	Turóc „	3	8	5	4	8	12
11	Zólyom „	5	8	2	4	7	12
	Összesen	89	123	37	188	126	311
	b) **Duna jobbpartja**						
1	Baranya megye	5	6	14	44	19	50
	Pécs sz. k. város	3	3	2	4	5	7
2	Fehér megye	9	10	24	38	33	48
	Sz.-Fehérvár sz. k. v.	3	3	3	2	6	5
3	Győr megye	1	1	—	16	1	17
	Győr sz. k. város	2	3	1	4	3	7
4	Komárom megye	3	4	33	40	36	44
	Komárom sz. k. v.	2	2	1	3	3	5
5	Moson megye	5	5	—	4	5	9
6	Somogy „	14	18	24	123	38	141
7	Sopron „	6	7	27	23	33	30
	Sopron sz. k. v.	2	1	2	6	4	7
8	Tolna megye	17	18	11	20	28	38
9	Vas „	31	41	30	53	61	94
10	Veszprém megye	11	11	18	28	29	39
11	Zala megye	22	29	11	39	33	68
	Összesen	136	162	201	447	337	609
	c) **Duna-Tisza köze**						
1	Bács-Bodrog megye	36	48	74	141	110	189
	Baja thj. f. v.	2	2	1	2	3	4
	Szabadka sz. k. v.	4	7	2	4	6	11
	Ujvidék sz. k. v.	2	2	2	8	4	10
	Zombor sz. k. v.	2	2	1	4	3	6
2	Csongrád megye	8	9	4	8	12	17
	H.-Vásárhely thj. f. v.	3	3	—	1	3	4
	Szeged sz. k. v.	5	5	3	8	8	13
3	Heves megye	12	14	3	24	15	38
4	J.-N.-Kun-Szolnok m.	29	37	3	29	32	66
5	P.-P.-S.-Kiskun m.	43	58	102	147	145	205
	Budapest fő- és sz. v.	28	48	32	128	60	176
	Kecskemét thj. f. v.	3	4	1	2	4	6
	Összesen	177	239	228	506	405	745

Magyarország pénzintézetei törvényhatóságonként

1894-ben és 1904-ben

Folyó-szám	Országrész, törvényhatóság	Bank, tkpt 1894	Bank, tkpt 1904	Szövetk. 1894	Szövetk. 1904	Összesen 1894	Összesen 1904
	d) **Tisza jobbpartja**						
1	Abauj-Torna megye . .	7	8	4	8	11	16
	Kassa sz. k. v.	4	5	2	3	6	8
2	Bereg megye	6	11	1	44	7	55
3	Borsod „	8	10	31	33	39	43
4	Gömör „	8	14	7	12	15	26
5	Sáros „	6	6	1	3	7	9
6	Szepes „	14	16	4	6	18	22
7	Ung „	4	5	2	27	6	32
8	Zemplén „	13	32	4	40	17	63
	Összesen . .	70	98	56	176	126	274
	e) **Tisza balpartja**						
1	Békés megye	20	23	2	28	22	51
2	Bihar „	16	24	15	44	31	68
	Nagyvárad thj. f. v. . .	5	11	4	12	9	23
3	Hajdu megye	9	10	3	11	12	21
	Debrecen sz. k. v. . .	5	5	2	7	7	12
4	Máramaros megye . .	18	11	7	58	25	69
5	Szabolcs „ . . .	12	18	1	46	13	64
6	Szatmár „ . . .	13	18	8	41	21	59
	Sz.-Németi sz. k. v. . .	5	7	1	1	6	8
7	Szilágy megye	7	11	3	39	10	50
8	Ugocsa „	4	6	2	21	6	27
	Összesen . .	114	144	48	308	162	452
1	*f)* **Tisza-Marosszöge**						
	Arad megye	6	12	9	32	15	44
2	Arad sz. k. v.	6	5	2	6	8	11
3	Csanád megye	6	10	3	24	9	34
4	Krassó-Szörény megye	11	34	10	47	21	81
	Temes megye	23	53	30	134	53	187
	Temesvár sz. k. v. . .	8	14	3	6	11	20
5	Versec, thj. f. v. . . .	4	5	—	3	4	8
	Torontál megye. . . .	61	77	25	147	86	224
	Pancsova thj. f. v. . .	2	2	3	4	5	6
	Összesen . .	127	212	85	403	212	615
	g) **Erdély**						
1	Alsófehér megye . . .	10	15	4	8	14	23
2	B.-Naszód „	6	12	13	25	19	37
3	Brassó megye	2	6	11	16	13	22
4	Csik „ . . .	7	11	2	19	9	30
5	Fogaras „	3	11	2	6	5	17
6	Háromszék megye . .	8	11	4	38	12	49
7	Hunyad „ . .	7	20	5	25	12	45
8	Kis-Küküllő „ . .	1	4	5	32	6	36
9	Kolozs „ . .	2	4	5	40	7	44
	Kolozsvár sz. k. v. . .	10	9	3	10	13	19
10	Maros-Torda megye . .	4	6	14	37	18	43
	Maros-Vásárhely sz. k. v.	2	3	1	3	3	6
11	Nagy-Küküllő megye .	—	10	27	55	27	65
12	Szeben megye	7	14	21	46	28	60
13	Szolnok-Doboka megye	11	18	5	20	16	38
14	Torda-Aranyos „	4	8	3	20	11	28
15	Udvarhely „	8	4	8	34	12	38
	Összesen . .	92	166	133	434	225	600
	h) **Fiume város és ker.**	4	6	—	—	4	6
	Összesen . .	809	1,150	788	2,462	1,597	3,612

a) Vagyon

Intézet neme	Bankszerü váltótárca (visszleszámitolt váltók leszámitásával)		Hitel tulajdonosi váltótárca		Előlegek értékpapirokra és egyéb zálogra		Fedezet mellett engedélyezett folyószámla hitelek		Jelzálog-kölcsönök		Törvényhatósági, községi és egyéb közhasznu művekre adott kölcsönök		Kölcsönök kötelezvényekre kezesség mellett	
	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%
Bank, takarékpénztár	1.250,738	20·7	16,052	0·26	124,337	2·06	447,368	7·04	2.055,656	34·1	685·425	11·3	70,511	1·17
Szövetkezet	153,832	33·3	—	—	12,779	2·8	—	—	48,328	10·5	—	—	188,041	40·7
Összesen . .	1.404,570	21·6	16,052	0·2	137,116	2·1	447,368	6·9	2.103,984	32·4	685·425	10·6	258,552	4·0

Intézet neme	Más pénzintézeteknél elhelyezett tőkék		Értékpapirtárca		Különféle alapok és alapitványok értékpapirjai		Adósok		Leltár és ingatlanok		Különféle követelések		Pénztári állapot		Összes vagyon
	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.
Bank, takarékpénztár	95,405	1·5	470,355	7·8	119,763	1·9	266,388	4·41	106,544	1·7	253,237	4·2	65,853	1·09	6.027,632
Szövetkezet	18,194	3·9	3,938	0·9	4,162	0·9	—	—	9,591	2·1	15,825	3·4	7,195	1·5	461,885
Összesen . .	113,599	1·8	474,293	7·3	123,925	2·0	266,388	4·1	116,135	1·8	269,062	4·1	73,048	1·1	6.489,517

b) Teher

Intézet neme	Az intézetek száma	Alapszabályilag megállapitott részvénytőke	Saját tőke: A befizetett részv. rész és törzsbetéttőke	Saját tőke: Rendes tartalékalap	Saját tőke: Rendkivüli és egyéb tartalékalapok	Saját tőke: Összesen		Egyéb tartozások: Takarékbetétek és tőkésitett kamatok		Egyéb tartozások: Betétek folyó és cheque-számlára	
		ezer korona	ezer korona	ezer korona	ezer korona	ezer korona	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%
Bank, takarékpénztár	1,150	555,670	476,438	204,407	120,277	801,122	13·3	2.049,537	34·—	445,019	7·3
Szövetkezet	2,462	—	171,131	11,189	7,298	189,618	41·0	136,661	29·6	—	—
Összesen . .	3,612	555,670	647,569	215,596	127,575	990,740	15·3	2.186,198	33·6	445,019	6·9

Intézet neme	Egyéb tartozások: Záloglevelek forgalomban		Községi kötvények forgalomban		Előlegek és kölcsönök		Hitelezők		Különféle tételek		Ebből nyugdij alap	Nyereség		Összes teher
	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	%	ezer kor.	ezer kor.	%	ezer kor.
Bank, takarékpénztár	1.368,967	22·6	747,126	12·4	119,824	1·9	221,887	3·9	196,949	3·3	29,960	77,201	1·3	6.027,632
Szövetkezet	—	—	—	—	82,653	17·9	—	—	39,532	8·6	—	13,421	2·9	461,885
Összesen . .	1.368,967	21·1	747,126	11·5	202,477	3·1	221,887	3·4	236,481	3·6	29,960	90,622	1·4	6,489,517

Magyarországi pénzintézetek saját tőkéi 1844—1904.

Év	Intézetek száma	Bankok, takarékpénztárak – Alaptőke	Bankok, takarékpénztárak – Tartaléktőke	Szövetkezetek – Alaptőke	Szövetkezetek – Tartaléktőke	Összesen
		ezer koronákban				
1844	11	1,428	55	—	—	1,483
1854	35	3,452	399	—	—	3,851
1864	57	6,572	6,324	70	20	12,986
1874	649	172,324	16,660	20,580	470	210,034
1884	853	167,974	68,206	39,260	1,682	277,122
1894	1,593	279,372	166,026	77,608	5,252	528,258
1904	3,612	476,438	324,684	171,131	18,487	990,740

Magyarországi pénzintézetek takarékbetét-állománya 1844—1904.

Év	Intézetek száma	Bankok, takarékpénztárak	Szövetkezetek	Az összes hitelintézetek	10 év %-os növekedése
		ezer koronákban			
1844	11	7,684	—	7,684	—
1854	35	35,016	—	35,016	355
1864	57	94,004	966	94,970	170
1874	649	366,588	5,998	372,586	210
1884	853	755,258	31,978	787,236	112
1894	1,593	1.278,200	65,638	1.343,838	70
1904	3,612	2.049,537	136,661	2.186,198	62

Magyarországi pénzintézetek váltótárcája 1844—1904.

Év	Intézetek száma	Bankok, takarék-pénztárak	Szövet-kezetek	Az összes hitel-intézetek	10 év %-os növe-kedése
		ezer koronákban			
1844	11	2,162	—	2,162	—
1854	35	18,054	—	18,054	734
1864	57	50,806	930	51,736	186
1874	649	280,120	14,250	294,370	468
1884	853	491,520	28,766	520,286	77
1894	1,593	892,596	52,988	945,584	81
1904	3,612	1.266,790	153,832	1.420,622	50

Magyarországi pénzintézetek jelzálogtárcája 1844—1904.

Év	Intézetek száma	Bankok, takarék-pénztárak	Szövet-kezetek	Az összes hitel-intézetek	10 év %-os növe-kedése
		ezer koronákban			
1844	11	6,588	—	6,588	—
1854	35	25,378	—	25,378	315
1864	57	134,284	—	134,284	435
1874	649	364,550	4,146	368,714	175
1884	853	6296,44	11,412	641,056	74
1894	1,593	1.200,736	28,378	1.229,114	92
1904	3,612	2.055,656	48,324	2.103,984	71

* Az itteni adatokban Magyarország Fiuméval, de Horvát-Szlavonországok kizárásával szerepel.

Magyarországi pénzintézetek értékpapirállománya 1844—1904

Év	Intézetek száma	Bankok és takarékpénztárak	Szövetkezetek	Az összes hitelintézetek	°/₀ növekedés
		ezer koronákban			
1844	11	264	—	264	—
1854	35	428	—	428	12
1864	57	3.054	42	3.096	667
1874	649	68.020	206	68.226	210
1884	853	184.632	1.198	185.830	170
1894	1.593	238.472	3.112	241.584	30
1904	3.612	470.355	3.938	474.293	97

Magyarországi pénzintézetek előlegüzlete 1844—1904

Év	Intézetek száma	Bankok és takarékpénztárak	Szövetkezetek	Az összes hitelintézetek	°/₀ növekedés
		ezer koronákban			
1844	11	1.256	—	1.256	—
1854	35	4.280	—	4.280	233
1864	57	14.958	—	14.958	248
1874	649	53.172	832	54.004	278
1884	853	67.960	1.336	69.296	30
1894	1.593	71.180	1.388	72.588	5
1904	3.612	124.337	12.779	137.116	22

Száma	Az intézet neve	Alapitási éve	Alaptőke	Tartalék alap	Betétek	Váltó	Jelzálog	Nyereség	Egyéb hitelintézetek száma
			ezer koronákban						
1	Bégaszentgyörgyi községi takarékpénztár (Torontálmegye)	1883	80	19	272	108	66	3	—
2	Földesi közbirtokossági takarékpénztár (Hajdumegye)	1898	240	40	600	975	94	21	—
3	Ferenchalom községi takarékpénztár (Torontálmegye)	1886	40	53	600	681	—	17	—
4	Hajduböszörményi városi takarékpénztár (Hajdumegye)	1868	100	32	1,960	1,848	816	43	5
5	Kisujszállási városi takarékpénztár (Szolnokmegye)	1893	213	45	1,884	1,083	383	34	2
6	Katalinfalvai községi takarékpénztár (Torontálmegye)	1889	80	5	90	148	—	5	—
7	Nagykőrösi községi takarékpénztár (Pestmegye)	1857	200	93	4,499	2,072	2,508	72	3
8	Nagybányai városi takarékpénztár (Szatmármegye)	1868	500	53	2,594	273	1,498	50	4
9	Pinkafői községi takarékpénztár (Vasmegye)	1852	60	44	2,657	226	2,307	29	2
10	Fiumei községi takarékpénztár	1859	—	1,651	18,719	—	6,810	156	8
11	Tiszaszentimrei községi takarékpénztár (Szolnokmegye)	1900	16	10	425	479	—	12	—
12	Karcagvárosi takarékpénztár (J.-N.-K.-Szolnokmegye)	1904	200	9	675	1,335	—	20	5

* A Biharudvari-i községi takarékpénztár és a Tótkomlós községi takarékpénztár 1905. évben alakult és zárszámadásaikat még nem adták ki.

KÁROLYI GYÖRGY

Digitized by Google